

MORGENDIENST

zondag 24 maart 2019, 3^e zondag van de 40 dagen (Oculi)

Grote Kerk, Wildervank

voorganger: ds. Marien Grashoff

Lied voor de dienst : *Lied 276: 1, 2*

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Psalm 103: 1*

Moment van stilte

Groet

Kyriegebed

Wij bidden tot God
voor allen die gebukt gaan onder schuld –
omdat zij zichzelf schuldig voelen
tegenover anderen en tegenover God;
omdat zij altijd denken
niet goed genoeg te zijn, het niet waard te zijn,
en steeds weer denken kwaad te doen.
Voor die mensen
bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden tot God
voor wie overal een straffende God zien –
een God die hen steeds de maat neemt,
een God die uit is op straf en wraak,
een God die niets door de vingers ziet
en dus een God die hen altijd weer
kleineert, afwijst en afrekent.
Voor die mensen
bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Wij bidden tot God
voor mensen die voortdurend anderen
zich schuldig laten voelen –
door nooit schuld bij zichzelf te zoeken,
door altijd naar een ander te wijzen,
door nooit zelf te kiezen
of zelf verantwoordelijkheid te nemen.
Voor die mensen
bidden wij allen tezamen:

HEER, ONTFERM U!

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Woord van bemoediging¹

Wie woont in de hoede van de EEUWIGE,
OVERNACHT IN DE SCHADUW VAN DE STERKE.

Want hij zal zijn engelen zenden
OM ONS OP HANDEN TE DRAGEN.

'Roept hij mij aan, ik antwoordt hem.
IK ZAL HEM BEHOEDEN EN BEWAREN,'
ZEGT ONZE GOD.
AMEN.

Zingen : *Psalm* 103: 2

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag²

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Exodus 6,2-8³

Zingen : *Lied* 168

Lezing uit het Evangelie : Lukas 13,1-9⁴

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied* 991: 2, 4, 6, 7

Preek

Over schuld en straf lazten we vanmorgen. Geen vrolijk onderwerp, maar als we even nadenken, weten we weer hoezeer dat zich toch heeft genesteld in ons bewustzijn. Hoe vaak voel je je niet schuldig? Hoe vaak wijzen we niet een ander aan als de schuldige? Hoe vaak vinden we dat er niet genoeg – of vooral: *niet hard genoeg* – gestraft wordt? Hoe vaak denken we niet dat onheil of ongeluk komt als een vorm van straf? Als we eerlijk zijn, herkennen we dat maar al te goed in ons eigen leven.

Daar is niets nieuws aan. Mensen doen dat al duizenden jaren. Schuld en straf zijn onverbreeklijk onderdeel van onze cultuur. We hebben een compleet systeem van oordelen en

---

¹ Naar Psalm 91,1.11v,15. Idee van Jan de Jongh, *De honderd dagen rond Pasen* (Zoetermeer: Meinema, 1997, 2e druk) p50.

² *Dienstboek I*, p102.

³ [Nieuwe bijbelvertaling](#) (2014) – bewerkt.

⁴ [Nieuwe bijbelvertaling](#) (2014) – bewerkt.

straffen opgebouwd met politie, openbaar ministerie en rechters. Het uitdelen van boetes is de laatste decennia zelfs een soort sport geworden voor de overheid. Zodra er iets fout gaat, zal er iemand moeten boeten en liefst ook betalen. We zijn er ware grootmeesters in geworden. En van kinds af aan roepen we bij een incident 'Ik heb niets gedaan, maar zij wel!'

Even een korte check. Hoe reageerden we vorige week op de aanslag in Nieuw-Zeeland? En afgelopen maandag op de aanslag in Utrecht? Afgezien van schrik en verbijstering, afgezien van meeleven met slachtoffers, wilden we toch vooral weten of de dader al gepakt was. Ik liet hem zelf in gedachten al terugzwemmen naar Australië en maandag keek ik toch eerst goed om mij heen voor ik het LDC uitliep. En allemaal dachten we in termen van schuld en straf, terwijl op internet de complottheorieën en wraakfantasiën zich zowat per kwartier verdubbelden.

Voor alle kwaad willen we een schuldige zien, en een passende straf. Voor alle kwaad moet er in ieder geval een oorzaak zijn. De hoogste oorzaak van alles wordt dan God – of de duivel. Hoe dan ook: er *moet* een oorzaak zijn en liefst ook een schuldige.

Als zo je geloof in elkaar steekt, kun je God gemakkelijk kwijtraken bij het eerste grote onheil dat je overkomt. Ik hoor het zeer geregeld: 'Zolang dit of dat nog gebeurt, geloof ik niet in God, want hoe kan die dat toelaten?'

-

Toch leren we steeds dat God liefde is, barmhartig en genadig, lankmoedig en goedertieren. En dat valt moeilijk te rijmen met al dat kwaad en onheil. Tenminste niet zolang je God daarvoor rechtstreeks blijft aanwijzen als oorzaak, of zelfs schuldige.

Een oplossing die mensen vaak gebruiken is om het goede en kwade strikt te scheiden. En dan is God de oorzaak van al het goede en de duivel krijgt al het kwade op zijn rekening. Zoals de chirurg in Sliedrecht, destijds een zeer kerks dorp, placht zeggen: 'Als het goed gaat danken ze God, maar als het fout gaat krijg ik de schuld.' En daar had hij zeker een punt.

Maar zo overzichtelijk zit de werkelijkheid niet in elkaar. Bijna altijd lopen goed en kwaad door elkaar, soms een beetje, soms een beetje erg veel. En ook valt het lang niet altijd klip en klaar vast te stellen waar de oorzaak zit, laat staan of er echt een schuldige is aan te wijzen.

Een andere oplossing is om God als het ware op te delen. Dan zien mensen een wraakzuchtige en straffende God, die ze vinden in het Oude Testament, maar die gelukkig wordt overklast door de God van liefde die de wereld binnenkomt met Jezus.

Dat zou dan automatisch betekenen dat de mensheid tot aan het begin van de jaartelling alleen maar onder schuld en straf geleden heeft en pas daarna ervan bevrijd werd – tenminste, op voorwaarde dat ze in Jezus geloven. Een nogal zwartgallig wereldbeeld. Want van de pakweg 200.000 jaar waarin de mens bestaat,⁵ zou dan alleen de laatste 2.000 een

---

⁵ Hoe oud de mens is [weten we nog altijd niet](#), maar de meeste geleerden nemen aan dat we als soort ongeveer 200.000 jaar geleden in Oost-Afrika (het huidige Kenia en Tanzania) zijn ontstaan en ons van daaruit hebben verspreid over de hele aarde. Saillant detail – ter lering van de huidige stemmingmakers en

kans op redding bieden. Dat is dan 1% van de menselijke geschiedenis, terwijl de mens dan 99% van de tijd reddeloos en redeloos heeft rondgesjouwd. Die gaat er bij mij niet in.

Bijbels gesproken is het absoluut ondenkbaar dat de God die zo zorgvuldig en zorgzaam heel de wereld schept, diezelfde schepping grotendeels aan haar eigen kwaad zou overlaten. God is in de bijbel niet de oorzaak van alles op de manier waarop wij in ons moderne wetenschappelijke wereldbeeld voor alles een oorzaak zoeken. Waar het kwaad vandaan komt weten we ook niet. Hoe het kwaad te rijmen valt met Gods goede schepping is voor alle mensen van alle tijden een raadsel geweest en dat zal het ook blijven. De bijbel geeft daarop geen antwoord.⁶

-

In de verhalen van Israël klinken vanaf het eerste begin beide stemmen tegelijk: God is barmhartig en God straft. We hoorden het in het gedeelte uit Exodus. De algemenere naam 'God' hoort meer bij rechtvaardigheid en daar kan iets aan vast zitten dat mensen ervaren als straf. Maar de Naam van God die we niet uitspreken – JHWH, gelezen als 'HEER', 'ENE', 'Eeuwige', 'IK-BEN' – wordt consequent verbonden met barmhartigheid en genade, met bevrijding en verlossing.⁷ En die HEER verbindt zich op zegen en vloek aan zijn volk. Die twee, God en de HEER, zijn voortdurend in gesprek. Ze horen bij elkaar – 'de HEER onze God' – en ze staan naast elkaar – 'God' stuurt Abraham op weg om Isaäk te offeren, maar 'een engel van de HEER' voorkomt dat.⁸

Jezus krijgt in feite eenzelfde vraag voorgelegd. Hoe zit dat nu? Hoe konden rechtvaardige en vrome Joden door Pilatus worden afgeslacht alsof zij zelf offerdieren waren? Jezus antwoordt met een tegenvraag: Hoe kon dat nou gebeuren met die achttien doden bij die torenbouw bij Siloam?⁹ Het antwoord dat de vragenstellers kennelijk verwachten is zoets als: 'Dat was een straf van God.' Er zal wel iets fout geweest zijn met dat offer en die bouwers zullen ook wel niet zuiver op de graat geweest zijn. Zo denken mensen immers?

In zijn antwoord zegt Jezus niet of het wel of niet een goddelijke straf is. Hij laat dat in het midden. Want hoe zou een mens dat nu kunnen weten? In plaats daarvan vertelt Jezus een gelijkenis. De 'heer van de wijngaard' daarin is uiteraard God zelf. Die heer neemt een gerechtvaardigd besluit: een boom die al drie jaar niets oplevert kun je beter omhakken. Maar omdat die heer niet alleen rechtvaardig is, maar ook barmhartig, laat hij zich overtuigen door de tuinbaas. De boom krijgt nog een extra kans. In zijn antwoord houdt Jezus de rechtvaardigheid en de barmhartigheid van God zorgvuldig bij elkaar. Hij wijst ook geen schuldige aan.

---

populisten – is dat de mens dus van oorsprong al een migrant uit Afrika is.

⁶ Het is het oeroude probleem dat in theologie en filosofie de theodicee (letterlijk 'rechtvaardiging van God') heet. Wie zich daarover een zondagmiddag het hoofd wil breken beginne bij [Wikipedia](#).

⁷ Zo legt o.a. rabbijn Jonathan Sacks dat uit. Maak kennis met hem via zijn [YouTube-kanaal](#). Of bezoek zijn [website](#).

⁸ [Genesis 22,1-19](#).

⁹ De toren moeten we waarschijnlijk zoeken bij de [Vijver van Siloam](#) in Jeruzalem, een watervoorziening uit de tijd van koning Hizkia, die in 2004 werd teruggevonden in de nabijheid van de nog steeds bestaande vijver, die weer werd aangelegd in de Byzantijnse tijd (ca. 400), aan de zuidoostzijde van de Oude Stad.

Opvallend is het dat God zich in de gelijkenis laat bepraten door een mens. Dat is opvallend, maar niet buitengewoon. Als God het volk wil uitroeien nadat ze hem vergeten zijn en gedanst hebben voor het gouden kalf, laat hij zich bepraten door het vurige pleidooi van Mozes, de herder van het volk. Want zo is God nu eenmaal: rechtvaardig èn barmhartig.¹⁰

-

Net als de vragenstellers bij Jezus krijgen wij dus geen antwoord op de vraag die ons op de lippen bestorven ligt: wie is er schuldig? Die vraag moeten we dus leren inslikken. De eerste noodzaak is niet een schuldige vinden, maar zoeken waar barmhartigheid nodig is, waar bevrijding mogelijk is, waar mensen kunnen worden verlost van hun schuld.

Dat wil allerm minst zeggen dat we echte daders zomaar alles moeten vergeven. Zolang daders gevaarlijk zijn sturen wij daar politie op af en dat is volstrekt rechtvaardig. Als het directe gevaar geweken is en de verdachte wordt verhoord, komt pas de volgende stap. Ieder mens is verantwoordelijk voor de eigen daden en de feiten moeten zonder flauwekul op een rij gezet worden. Alle feiten. Daarna komt de beurt aan de rechter en dan moet onomstotelijk blijken wie er schuld heeft en waarvoor. Maar zelfs in de ergste gevallen moet de rechter toch de barmhartigheid laten meespreken. In ons rechtssysteem heet dat 'verzachtende omstandigheden'. Zijn die er?

Straf is iets dat mensen elkaar opleggen. Met recht en reden, maar nooit zonder stevige basis en zorgvuldige overweging. Want God is niet alleen rechtvaardig, maar ook barmhartig. En andersom: God is altijd barmhartig, maar ook rechtvaardig. Op onze hele gewone mensenmanier moeten ook wij dat beide nastreven.

Amen.

Zingen : Psalm 105: 3, 9, 10, 18

DIENST VAN HET ANTWOORD

Uitleg liturgische schikking

*Luister naar de stem
die klinkt in je hart.
Het kan geen kwaad
te veranderen
van inzicht.*

*Een ander
laten bloeien
toont de Kracht,
uit naam van de Liefde.*

Collecte

Gebeden

Onze Vader

---

¹⁰ [Exodus 32](#).

Slotlied : *Lied 538*: 1, 4

Zegen

¹¹Ga in vrede;
God de Vader,
God de Zoon,
God de heilige Geest
zal u zegenen en bewaren,
deze veertig dagen
en alle dagen.
(gezongen:) AMEN, AMEN, AMEN.

---

¹¹ *Common Order 1994*, p595 – eigen vertaling.